

ЗАБАВЛЕНИЯ ПО ФРЕНСКИ

Цвета Тодорова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

„Фиксираният ден“ или „журфиксът“ по френски – това е женски домашен дневен прием. Възниква в началото на XVIII в. Пренесен е от Европа сред руското дворянство през втората половина на XIX в. по време на т. нар. четвъртъци и петъци. Домашната вечеринка като вечерен прием се нарича „соаре“, а утринната забава – „матине“.

Журфиксът е изключително женска проява, на която се канят само жени и се обсъждат проблеми преди всичко от женско естество. Прелестта му се съдържа в близкото общуване между приятелки и получаване на информация чрез женските клюки. Могат да се приготвят малки подаръчета за приятелките, красиво оформени и поставени до чиниите или да бъдат връчени преди тръгване. Понякога стопанката може да наруши традицията и да покани няколко души мъже, чиято функция е да забавляват дамите.

Гостуванията в определен ден и време по лично отправена покана започват да се практикуват от елита на българския град още от 60-те години на XIX в.

Този тип европейско гостуване получава различните названия – вечеринка, соаре, прием, журфикс, обед с веселие и пр. Едва след Освобождението всички тези форми се превръщат в съществена част от сферата на развлеченията.

Всяка консулша в Пловдив например има свой приемен ден, в който вратите на консулството са отворени за ограничен кръг от приятели и познати. Така съпругата на временния генерал-губернатор на Пловдив Аркадий Столипин (автор на *„История на Русия за народно и войнишко четене“*, статии и спомени, публикувани в руския печат; първият почетен гражданин на Пловдив; баща на руския държавник реформатор Пьотър Столипин, министър-председател на Русия (1906 – 1911); неговото име носи пловдивският квартал „Столипиново“) – княгиня Наталия Горчакова-Столипина, посреща гости всяка неделя вечер и успява да предаде истински европейски блясък на своите приеми. Към края на XIX в. домашните приеми се превръщат в постоянна практика сред българските семейства. (Ст. Странски. Из обществения и домашен бит преди и след Освобождението. – В: Годишник на музеите от Пловдивски окръг. Т. I. 1954).

През последните години на възрожденския период се разпространява и формата на женското госте – журфиксите. В края на XIX в. те се налагат като основно домашно развлечение на дамите от средните слоеве. Домакинята приема приятелки и съседки на ръкоделие – бродиране, предене, плетене, сладкиши, курабии, домашни сладка и кафе. На тези събирания гостенките обсъждат живота, събитията и случките в града, което нарушава скучното всекидневие и ограниченията откъм развлечения на женския пол, характерно за затвореното по ориенталски патриархално градско общество.

Журфикс в Хасково

През първата половина на XX век, младите хора в града се събират на забави, наричани „журове“. Драган Тенев посочва, че това са аналози на „купоните“ и „терените“ от 90-те години на XX в. Думата „жур“ – от френски „ден“, е особено популярна за поколението от 20-те – 30-те години на XX в. Тя означава за тогавашната младеж дневно развлечение в домашни условия.

[...] *На нашите журове* – разказва Др. Тенев – *никой не пиеше алкохол. Черпеха ни главно с боза или лимонада – двете най-евтини и безобидни напитки, от които никога не боли глава. Ако случайно имаше и по някоя и друга паста – те също бяха добре дошли... Танцувахе се предимно танго. По-рядко виенски валс... Върхът на „бурното“ в онези дни движение бяха румбата, фокстротът и пасо доблето. То обаче не бе „лъжица за всяка уста“ и който го умееше, смятахме го за голям майстор... През втората половина на тридесетте години, когато поотраснахме малко повече и София видя някой и друг филм от филмите на Фред Астер и Джинджър Роджърс (Двамата са най-прочутата танцова двойка в американското кино през 30-те години на миналия век, нямащи равни на себе си не само тогава, но и през следващите десетилетия от историята на киното. Блестящият, леко ироничен, неприличащ на типичен американец Фред и неговата жизнерадостна, очарователна партньорка и до днес радват любителите на седмото изкуство), в който чухме песента на Фред „Дансинг чик ту чик“, т. е. „Да танцуваме буза до буза“, тази мода придоби особено разпространение между нас...*

Фред Астер и Джинджър Роджърс, 30-те години

Междувременно и много възрастни възприеха този начин на танц и макар че той накара някои от тях да се бръснат повторно и вечер, когато отиваха да прекарат два-три часа на танци в ресторантите или кабаретата на то-

гаваишната ни миниатюрна столица... Рина Кети е онази италианска певица, лансирала навремето в Париж тангото на композитора Дино Оливieri, което цял свят помни и до днес. В италианския си оригинал това танго се казваше „Tornerai“, т. е. „Ще се върнеш“, но френските преводачи на текста го кръстиха „J'attendrai“ и така то остана в паметта на поколенията като френска песен. Ето и припева му:

J'attendrai le jour et la nuit

j'attendrai toujours –

ton retour [...] (Др. Тенев. Тристахиядна София и аз между двете войни. С., 1992, 188 – 191).

Едно от популярните забавления на гостите по време на домашните вечеринки, наречени журове, е играта „Шегите на Амура“. На петдесетина картончета са напечатани късички шеговити обяснения в любов, като всяка реплика си има символ – някакво цвете. Събират се младежите и започват да си разменят картички. Особено някои от тях, които се стесняват да поканят девойка на танц.

Божур: *Тази девойка май е срамежлива!*

Розмарин: *А смел ли е младежът?*

Божур: *Пролет иде, любовта расте като зелен знак.* Фототипното издание на текстовете от 90-те години отразява като цяло един стил на очарователен сецесион.

[...] *Аз за себе си мога да кажа, че бях един от срамежливите ученици – споделя респондент от Русе, роден през 1921 г. – Аз, когато минавах покрай Девическата гимназия, все гледах да не се срещна с момиче... А младите хора тогава се забавляваха по един такъв начин – ходеха на т. нар. журове. Тези, които имаха възможност, приемаха приятелите си и там обикновено се играеше на Шегите на Амура. Там всичко е напечатано на едни карти – доста хубави приятни изрази... След това следва отговор и така може да се води цял диалог. На картоните са нарисувани божества като Нарцис и пише той какво е казал – любовни обяснения... и с помощта на напечатаните изрази се водеше разговор... Танцуваха се преди всичко танга, валсове, румба. Музиката бе от грамофон... (Русе – портрет на века. Русе., 2000, с. 82).*

ШЕГИТЕ НА АМУРА

Толкова ли всичко беше отдавна?!...

В гимназията бяхме в някой си клас.

Играехме на играта забавна...

Амур си правеше шегички със нас.

Изпратиш ти картичка и поглеждаш –

летят забързано стрела след стрела...

Свенливо погледа в земята свеждаш,

щом видиш: „Обичам те, при мен ела!“...

Грамофонът, осигуряващ музикалния съпровод на развлеченията в домашната и обществената среда, се предлага на пазара в българския град от началото на XX в. Особено популярни от 1908 г. стават френските грамофони от марката „Фонограф „Пате“. Те са рекламирани широко във вестниците поради несменяемите си сапфирени игли и липсата на резкия шум, присъщ на останалите марки грамофони. От средата на 20-те години на XX в. на пазара се пускат в продажба и грамофони с по-умалени размери, по-подходящи за транспортиране, за музикални веселби и танци извън дома, особено при излети в планината. Поради сравнително високата си цена грамофонът навлиза в някои от по-заможните семейства – предимно в онези, където не се музифицира активно с европейски музикални инструменти, най-вече пиано. Така той конкурира разпространените дотогава механични музикални инструменти – музикални кутийки и сандъци, свирещи бонбониери, албуми и пр. Особено подходящ се оказва при семейните вечеринки – под неговите мелодии танцуващите двойки играят модерните за времето си танци. В комедията си *„Новото пристанище“* Ст. Л. Костов посочва: „... Днес във всяка къща има грамофон, гости, чай и вечери... Не може без грамофон... Това е модерно, а човек трябва да живее с времето си“.

В същото време грамофонът намира добър прием и в заведенията. Пловдивският в. *„Дружба“* от 1909 г. отбелязва: *„Нашият град се е заразил с една необяснима мания за грамофони. Всяко кафене, гостилница, кръчмарница и пр. са се снабдили с грамофони, тъй че на едно разстояние на 200 м по Главната улица ще видите повече от 20 грамофона...“*. Разпространението на грамофона, превръщащ се в модно средство за удоволствие и забава, предвещава по думите на Н. Хайтов глад и безработица за чалгаджиите и притежателите на стотината латерни в Асеновград.

Грамофонът популяризира и демократизира градския танц чрез грамофонната плоча. През 1924 г. в София се поставя началото на първата българска

фабрика за грамофонни плочи „Симонавия“, чиито записи до внасянето на първата електрозаписвателна апаратура в България през 1934 г. се правят по акустично-механичния начин, а матриците и плочите се пресоват в чужбина. Освен в София ранни записи на грамофонни плочи се правят и в другите по-големи български градове – Варна и Пловдив. През 1908 – 1909 г. търговската фирма „Куюмджиян“ осъществява записи на български народни песни на грамофонни плочи. По такъв начин чрез грамофона и грамофонната плоча се оказва динамично въздействие върху масовата култура и предпочитания (Л. Петров. Ранното разпространение на грамофона в Пловдив и селищата на Пловдивския край. – В: Годишник на Народния етнографски музей – Пловдив. Т. II, 1974, 99 – 137).

[...] Някой от младежите, който почва например, ако много те харесва, много често теб само да кани. Инак, се каним. И играехме пък, шегите на Амура, който не танцува. Имахме един приятел, Наско. Той винаги посрещаше, не само на Атанасовден, а и инак правеше журове. Покани гости, грамофона, плочите, и танцуваме, и нали ти казвам, шегите на Амура.

– Колко души сте се събирали така? Много ли?

Приятели, така. Чакай да ти кажа. Когато се събирахме в тоя Наско, идваше и един Калоян. Четири-пет семейства. Живееха на Пазарджишка.

– А на каква възраст бяхте?

Ученици в гимназията.

– Това по кое време на деня се правеше? Вечерно време, през деня?

Не. Следобед. Аз например не можех много за закъснявам, не ми позволяваха. Татко ми се караше. Даже, дето се ожених за Калоян, ние шест години иммахме любов. Кат ме изпрати вече – седим на ъгъла на къщата. Щом се зададе татко – припкам да се прибирам. Аа, ставаше движение на Карловска улица. Както едно време и тук на Главната и в Градината. И от града, които харесват някое момиче от Кършияка, идваха да се разкарват на Карловска.

– И колко души викаш се събирахте така? 5 – 6, 10?

А, десетина най-много.

– И все в една и съща къща ли ходехте или в различни?

Аа, ми различни. Например на Гергьовден ходехме у един Гошо. И той на Пазарджишка, ама по-насам, до участъка близо живейшии.

А той имаше ли грамофон също?

Който нямаше, някои носеха от тях. Кавалерите носеха! Чакай да видя, на Ивановден къде ходехме. У една Иванка. А две-три приятелки чак на гара Филипово живейха.

– Ама и те у тях са правили? Приятелките?

И те, и те посрещат. Аз не съм посрещала. Ми аз бех четвърта по големина, имаше бате Петър, така Кета и така Наска, по-голями от мен...

– Освен по имен ден, друг повод? Има ли нужда от повод?

Не, без повод. Просто, кат е хубаво времето [някой] реши да прай жур, и покани. Кат та види един-два деня преди тва, ти казва. В ниделя! Обикновено в ниделя ги прайха журувете.

– Самата дума жур откъде идва, кво означава?

Ми не знам. Танцувахме. Тва е. Ъ, кат съ кажеше „на жур“, значи ще се танцува. Не знам откъде идва.

– А примерно, сядахте ли с ядене, пиене, нещо такова, или?

Не пиехме. Хич не пиехме като ученици. А, алкохол ни съ употребяваше. Шоколадови бонбони и обикновено, който посреща – майката му напрай някви курабии – минат почерпнат веднъж.

– А вътре стаята как е наредена? Значи има място за танцуване?

Във всяка къща беше различно обзаведено. Някои много хубави, с меки мебели, – други – по-простичко. Но издърпваха така, ако има по средата маса – ша я махнат да може да се танцува.

– Да, и вие седате така по краищата?

Мхм. [Да.]

И всеки може да покани, който си иска за танц?

Мхм [...] (Пак там).

Новогодишно соаре, 20-те години

[...] Дамско соаре

Марчела днес реши да събере
приятелките си на дамско соаре.
Свариха си те турско кафе
и Марчела първа думата взе.

„Мили мои приятелки,
на Коко Шанел почитателки.
Нека в това забито село
да започнем велико дело.

С риск да останем неразбрани,
ще покажем на селяните изтерзани
как модерно да се обличат,
та на граждани да заприличат.

Ще заемем твърда позиция.
Ще направим модна полиция.
Ако трябва, ще бъдем лоши,
но ще сложим край на гумените галоши![...]

(http://nadjaishappiness.blogspot.com/2010/03/blog-post_16.html)

Съвременно дамско соаре и делово парти

В днешно време забавленията с френски привкус се възраждат в много страни сред жените на високопоставените чиновници и дипломатите. За разгласяването им се разпращат покани. Осъществяват се два пъти в годината: от 1 до 15 януари и от 1 до 15 септември. В самия ден стопанката нарежда маса, покрита с бяла покривка, приготвя чай, сандвичи, сладкиши, бонбони.

ENTERTAINMENT IN FRENCH

✉ **Dr. Tzvetia Todorova, Assoc. Prof.**
University of Sofia
Sofia, Bulgaria